

САМОСТІЙНА РОБОТА З ВОКАЛУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

INDEPENDENT WORK ON VOCAL IN PROFESSIONAL TRAINING OF PROSPECTIVE PRIMARY SCHOOL MUSIC TEACHERS

Статтю присвячено аналізу методики ефективної організації самостійної роботи з вокалу майбутніх учителів музики початкової школи. Відзначено, що проблема професійної вокально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики початкової школи широко представлена в аспектах вивчення основ естрадного вокального виконавства, теоретичних і методичних засад вдосконалення фахової вокальної підготовки студентів. Визначено, що для формування вмінь самостійної роботи з вокалу студентам необхідна спеціальна методика. Особлива увага викладачів повинна бути спрямована на формування вмінь правильного звукоутворення і співочої постви, співочого дихання й артикуляції.

Виявлено, що самостійна робота майбутніх вчителів музики є цілеспрямованою, внутрішньо мотивованою, структурованою і коригованою діяльністю. Її виконання передбачає достатній рівень самосвідомості, рефлексивності, самодисципліни, особистої відповідальності, креативності студентів, що дозволяє розглядати самостійну діяльність майбутніх учителів музики початкової школи як процес самовдосконалення і самопізнання. Методика організації самостійної роботи з вокалу майбутніх учителів музики початкової школи поєднує різні форми: самостійну роботу на аудиторних заняттях і позааудиторну діяльність; індивідуальну самостійну роботу (роботу з нотно-музичною, навчальною та науковою літературою, підготовку до занять, заліків, іспитів, роботу над вокально-виконавськими проектами, написання рефератів, розробку індивідуальних завдань тощо) і групову самостійну роботу (розробку колективних вокально-виконавських проектів, творчих завдань тощо). Запропоновано систему вправ для самостійної роботи з вокалу, що включає три групи завдань: репродуктивні, реконструктивні, творчі, послідовне застосування яких дозволяє інтегрувати вокально-методичні знання у практичну вокальну роботу і цілеспрямовано підвищувати рівень умінь вокально-виконавської діяльності майбутніх учителів музики початкової школи.

Ключові слова: мистецька педагогіка, самостійна робота, майбутні вчителі музики початкової школи, вокальні вміння, система вправ.

The article is devoted to the analysis of the methods of effective organization of independent vocal work of prospective primary school music teachers. It is noted that the problem of professional vocal-performing training of prospective primary school music teachers is widely represented in the aspects of studying the basics of pop vocal performance, theoretical and methodological principles of improving the professional vocal training of students. It is determined that for the development of skills of independent vocal work students need a special technique. Lecturers should pay special attention to the development of skills of correct sound production and singing posture, singing breathing and articulation.

It is revealed that the independent work of prospective music teachers is purposeful, internally motivated, structured and adjusted activity. Its implementation involves a sufficient level of self-awareness, reflexivity, self-discipline, personal responsibility, creativity of students, which allows the authors to consider the independent activities of future primary school music teachers as a process of self-improvement and self-knowledge. Methods of organizing independent work on the vocal of prospective primary school music teachers combines different forms: independent work in the classroom and extracurricular activities; individual independent work (work with music, educational and scientific literature, preparation for classes, tests, exams, work on vocal-performing projects, writing essays, development of individual tasks, etc.) and group independent work (development of collective vocal-performing projects, creative tasks, etc.). A system of exercises for independent vocal work is proposed, which includes three groups of tasks: reproductive, reconstructive, and creative, the consistent application of which allows to integrate vocal and methodological knowledge into practical vocal work and purposefully increase the level of vocal performance skills of future primary school music teachers.

Key words: art pedagogy, independent work, prospective primary school music teachers, vocal skills, system of tasks.

УДК 378.371.13

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/25-2.25>

Ночовка О.М.,

старший викладач кафедри музики і хореографії

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Дермельова Н.М.,

старший викладач кафедри музики і хореографії

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Пшеничних М.М.,

старший викладач кафедри музики і хореографії

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Професійна підготовка майбутнього вчителя музики початкової школи є однією з актуальних у сучасній педагогічній науці. Важливою складовою частиною системи професійної підготовки педагога є процес формування вокальних умінь майбутнього вчителя музики початкової школи. Специфіка змісту навчальної дисципліни «Постановка голосу» висуває певні вимоги до якісних характеристик співочого голосу майбутнього вчителя музики початкової школи для забезпечення ефективного вирішення багатоаспектних завдань

навчання і виховання молодших школярів за конкретних умов професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивчення наукових праць із проблеми розвитку вокальних умінь студентів показує, що з цієї проблематики накопичено значний досвід, про що свідчать розроблені програми та методики В. Багадурової, С. Гладкої, Т. Глушакової, О. Далецького, Л. Дмитрієвої, В. Ємельянової, В. Морозової, Н. Орлової, В. Сафонової, В. Соколової, В. Попова та ін. У дослідженнях В. Антонюк, Л. Гаврілової, С. Гмиріної, Л. Дерев'янка, Т. Карпенко, Н. Можай-

кіної, Н. Овчаренко, Л. Остапенко, М. Печенюк обґрунтовано різні аспекти вдосконалення професійної підготовки майбутніх вокалістів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас проведені нами теоретичні й емпіричні пошуки свідчать про недостатній рівень сформованості вокальних умінь студентів, неефективне використання потенціалу самостійної роботи у формуванні професійних компетентностей випускника вишу, що підтверджує необхідність удосконалення системи вокальної підготовки майбутніх учителів музики початкової школи і більш глибокого опрацювання проблеми формування вокальних умінь у студентів у процесі самостійної роботи.

Мета статті. Актуальність і недостатня розробленість означеної проблеми зумовили мету статті – описати та проаналізувати методику організації самостійної роботи з вокалу майбутніх учителів музики початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Уміння особистості, зокрема вокальні, формуються шляхом оволодіння системою послідовних дій у єдності з набутими знаннями та навичками. У вокальній практиці вміння виробляються завдяки вправам, засвоєнню певних способів виконання дій. Щоб навчитися співати грамотно, професійно, необхідно опанувати цілий комплекс вокальних умінь, таких як звукоутворення, співоче дихання, артикуляція, дикція, емоційна виразність, вокально-слуховий контроль тощо.

Розглянемо деякі особливості й умови, що сприяють формуванню вокальних умінь. Необхідною умовою правильного звукоутворення є формування співочої постави. Під цим терміном розуміють готовність до виконання обов'язкових вимог. Співоча постава передбачає насамперед правильне положення корпусу. Це рівномірна опора на обидві ноги, вільно опущені руки, розгорнута грудна клітина, пряме, не напружене положення голови [5].

Уміння звукоутворення передбачає виконання таких основних правил: перед виникненням звук повинен бути оформлений у слухових уявленнях; звук при атаці здійснюється інтонаційно точно. Співоча постава безпосередньо пов'язана з умінням правильно дихати під час співу. Зі співочим диханням пов'язане поняття співочої опори, яка забезпечує найкращі якості співочого звуку, а також є необхідною умовою чистоти інтонації. Звук, що утворюється в гортані, у момент свого утворення дуже слабкий, і його посилення, а також темброве забарвлення відбуваються під час попадання звуку до так званих резонаторів.

Атака (початок) звуку впливає на характер змикання зв'язок, координацію роботи зв'язок і дихання, якість співочого дихання, тембр звуку, формування голосних. Звук під час атаки витягу-

ється таким самим чином, як відбувається перехід від звуку до звуку – точно і відразу. Атаку звуку поділяють на три етапи: м'яку, тверду і приди-хальну. Співоча практика затвердила як основну форму звукоутворення м'яку атаку звуку, що зберігає чистоту тембру і створює умови для еластичної роботи зв'язок.

В організації гарного співу велика роль належить такому вокальному вмінню, як артикуляція. Артикуляція голосних – це робота мовних органів: губ, язика, м'якого піднебіння, голосових зв'язок.

Артикуляція тісно пов'язана з диханням, звукоутворенням, інтонуванням. Необхідно проводити спеціальну роботу з її активізації, оскільки на якість виконання впливає вміння відкривати рот під час співу, правильне положення губ, звільнення від скутості, від напруги нижньої щелепи, вільне положення язика в роті. Формуванню співочого звуку сприяє також манера вимови слів – дикція.

Одним зі специфічних вокальних умінь майбутнього вчителя музики є емоційна виразність, завдяки якій виконання твору набуває особливого художнього сенсу й особистісну спрямованість. Артистичне виконання педагога-музиканта здатне здійснюватисильний емоційний вплив на учнів багаторазово посилювати ефект музичного мистецтва, викликаючи певні переживання, почуття, образи.

Одне з найважливіших завдань професійної освіти майбутніх учителів музики початкової школи – це формування вокально-слухового контролю. Це вміння дозволяє контролювати спів на рівні відчуттів, які відповідають вимогам академічної школи сольного співу:

- чути і коригувати вокальні помилки;
- відшукувати способи вирішення професійних завдань;
- активізувати самостійність у виконавській роботі над творами.

Вищевказані вокальні вміння тісно взаємопов'язані між собою й у процесі становлення вокальної культури фахівця утворюють єдине цілісне явище.

Вокальне навчання майбутніх учителів музики початкової школи здійснюється відповідно до програми навчального курсу «Постановка голосу», яка встановлює основні вимоги до формування компетентностей із цієї дисципліни, таких як оволодіння вміннями налаштувати голосовий апарат у співочому режимі, виразно виконувати вокальні твори під акомпанемент і без супроводу інструмента, проводити методичний і виконавський аналіз вокального твору, застосовувати методику розучування шкільного пісенного репертуару.

Формування в майбутніх учителів музики початкової школи вокальних умінь і професійних компетентностей неможливе без самостійної роботи в освітньому процесі, без створення психолого-педагогічних умов для її ефективної організації.

Самостійність є узагальненою властивістю особистості, що виявляється в ініціативності, адекватній самооцінці та почутті особистої відповідальності. Самостійність як певна якість взаємодії особистості з навколишнім світом передбачає насамперед осмислення й усвідомлення власної діяльності.

Самостійна робота майбутніх учителів музики початкової школи – це різноманітні види індивідуальної та колективної діяльності на аудиторних і позааудиторних заняттях із виконання різних завдань під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі.

На думку І. Сінельникова та Л. Остапенко, викладач спільно зі студентами визначає цілі діяльності, вибудовує систему мотивації студентів; забезпечує їх навчально-методичними матеріалами; встановлює терміни проміжних і підсумкових звітів про виконану роботу; проводить консультації; коригує й оцінює освітні результати, а також сам процес навчання; сприяє самоконтролю, саморегулюванню, рефлексії процесу і результатів самостійної роботи з боку студентів [3].

Самостійна робота майбутніх учителів музики початкової школи у вокальному класі пов'язана зі специфікою навчання музики як виду виконавської діяльності, освоєння якої передбачає постійні вправи та тренування. Певні вокально-виконавські дії та додаткова інформація усвідомлюються і переосмислюються студентом на основі наявного в нього виконавського досвіду й індивідуального музично-художнього мислення. Відпрацювання вокальних прийомів здійснюється через багаторазове їх повторення з постійним коригуванням. Така робота проводиться як під час занять, так і у процесі позааудиторних самостійних завдань.

Самостійна робота з вокалу розглядається як специфічна форма навчальної діяльності майбутніх учителів музики початкової школи та характеризується низкою таких психолого-педагогічних особливостей:

- по-перше, вона є продовженням доцільно організованої викладачем вокально-виконавської діяльності в навчальний час, яка виступає своєрідним алгоритмом або програмою подальшої роботи з підготовки вокально-виконавського репертуару;

- по-друге, самостійна робота з вокалу передбачає навчання виконувати такі дії: усвідомлення цілей своєї діяльності, прийняття або постановку навчальної вокально-виконавського або вокально-методичного завдання, самоорганізацію в розподілі навчальних дій у часі, коригування своєї роботи на основі самоконтролю і самооцінки;

- по-третє, характер виконання самостійної роботи з вокалу та її результати зумовлюються особистісними рисами майбутнього вчителя музики початкової школи: саморегуляцією, яка передбачає високий рівень самосвідомості;

адекватною самооцінкою; рефлексивним мисленням; самостійністю; організованістю; цілеспрямованістю особистості; сформованістю якостей, а також так званою предметною саморегуляцією. Важливим показником сформованості предметної саморегуляції майбутнього вчителя музики початкової школи виступає наявність проєктувальних умінь, пов'язаних із визначенням мети і кінцевих результатів запропонованих завдань, відбором змісту, способів, засобів співочої діяльності, рефлексією і коригуванням як результатів, так і самого процесу вокально-виконавської діяльності [2].

Отже, самостійна робота майбутніх учителів музики є цілеспрямованою, внутрішньо мотивованою, структурованою і коригованою діяльністю. Її виконання передбачає достатній рівень самосвідомості, рефлексивності, самодисципліни, особистої відповідальності, креативності студентів, що дозволяє розглядати самостійну діяльність майбутніх учителів музики початкової школи як процес самовдосконалення і самопізнання.

У вишівській практиці навчання вокалу розрізняють індивідуальну самостійну роботу (роботу з нотно-музичною, навчальною та науковою літературою, підготовку до занять, заліків, іспитів, роботу над вокально-виконавськими проєктами, написання рефератів, розробку індивідуальних завдань тощо) і групову самостійну роботу (розробку колективних вокально-виконавських проєктів, творчих завдань тощо) [4].

Індивідуальна самостійна робота майбутніх учителів музики початкової школи з вокалу є найбільш використовуваною, оскільки основною формою навчальних занять є індивідуальні практичні заняття. Голос кожної людини неповторний, він володіє тільки йому притаманним «ансамблем якостей». Однак голос – це тільки вокальний інструмент, а у співочій діяльності проявляє себе сам виконавець як творча особистість. У процесі навчання вокалу розвивається не лише голос, але і сам студент як музикант, набуваючи нових професійно значущих особистісних якостей.

Групову самостійну роботу також може бути використана в навчанні співу. У цьому контексті йдеться про вокальну роботу в малих групах, що зумовлено специфікою вокальної підготовки – індивідуальним характером вокального навчання. Взаємний слуховий і візуальний контроль, спільне музикування й обговорення вокальних проблем сприяють розвитку вокального слуху, методичного осмислення вокально-навчального матеріалу, поліпшення сценічного самопочуття.

Підвищення ефективності формування вокальних умінь у процесі самостійної роботи студента багато в чому залежить від правильно підібраних вправ, які використовуються під час навчання, а також застосування системи різнорівневих завдань із вокалу. Запропонована система включає

три групи завдань: репродуктивні, реконструктивні, творчі, послідовне застосування яких дозволяє інтегрувати вокально-методичні знання у практичну вокальну роботу і цілеспрямовано підвищувати рівень умінь вокально-виконавської діяльності майбутніх учителів музики початкової школи.

Висновки. Формування вокальних умінь у майбутніх учителів музики початкової школи (звукоутворення, вокального дихання, артикуляції, дикції, емоційної виразності, вокально-слухового контролю), а також уміння застосовувати вокально-методичні знання у професійній практичній діяльності тісно пов'язані з організацією самостійної роботи студентів, зумовленою особистісними рисами майбутнього вчителя музики початкової школи як суб'єкта самостійної роботи: саморегуляцією, адекватною самооцінкою, рефлексивним мисленням, організованістю, цілеспрямованістю, сформованістю вольових якостей. Застосування системи різнорівневих завдань із вокалу (репродуктивних, реконструктивних, творчих) у процесі самостійної роботи дозволить підвищити ефективність формування вокальних умінь у майбутніх учителів музики початкової школи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Havrilova L., Ishutina O., Zamorotska V., Kassim D. Distance learning courses in developing future music teachers' instrumental performance competence. *Proceedings of the 6th Workshop on Cloud Technologies in Education (CTE 2018)*, Kryvyi Rih, Ukraine, December 21, 2018. P. 429–442. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-2433/>.
2. Куліковська І.С. Умови формування вокальних умінь як компетентнісної складової частини професійної майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. 2017. № 80 (1). С. 163–170.
3. Сінельников І., Остапенко Л. Самостійна робота як складова формування професійної майстерності студента-вокаліста. *Нова педагогічна думка*. 2018. № 3 (95). С. 148–151.
4. Ткаченко З. Формування вокальних компетенцій студентів у процесі фахової підготовки. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. 2016. № 9 (3). С. 114–117.
5. Ткаченко Т. Методи самостійної роботи з постановки голосу для студентів заочного відділення на музично-педагогічних факультетах. *Молодь і ринок*. 2011. № 5. С. 30–33.